

Düşük Ücret ve Çalışma Koşullarının İşçilerin Aileleri ve Sosyal Çevreyle Olan İlişkilerine Etkisi*

•Yrd. Doç. Dr. Yücel CAN**

Özet

Bu çalışmada, işçilerin düşük ücretle ve olumsuz koşullar altında çalışıyor olmalarının, aile bireyleriyle ve sosyal çevreyle olan ilişkilerine nasıl bir etkiye bulunduğu araştırılmıştır. Araştırma Niğde ilindeki fabrika ve imalathanelerde çalışan 654 işçi ile gerçekleştirilmiştir. İşçilere anket formu uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS paket programında değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; işçilerin ücretlerinin düşüklüğü ve işlerine ilişkin olumsuzluklar eşleriyle, çocuklarıyla ve çevreyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. İşçilerin yaşadıkları sorunların nedenleri arasında ekonomik faktörler ilk sırada yer almaktadır. İşçiler ekonomik imkansızlıklar ve işyerlerine ilişkin olumsuzluklar nedeniyle, eş ve çocuklarıyla iletişim sorunları yaşamakta, akraba, komşu ve arkadaş çevresiyle de sağlıklı ilişkiler geliştirememektedir.

Anahtar kelimeler: Aile, aile içi ilişkiler, ücret, çalışma koşulları, sosyal çevre.

Abstract

The Effects of Underpayment and Work Conditions of Labour on the Intro-family and Close Social Environmental Relations

In this study the issue is tackled how to do low wages and negative work conditions affect a worker's relation with his/her and social environment. Data was gathered from 654 workers employed in the factories and workshops of the city of Niğde. Face to face interviews with the help of a questionnaire were carried out and data was analysed by SPSS statistical program. According to the research findings low wages and negative work conditions have a negative impact on the worker's relationship with his wife or her husband, children as well as on social environment namely relatives and friends.

Keywords: Family, intro-family relations, payment, work conditions, social environment.

(*) Bu makale, proje yürütücüsü olduğum, *Niğde İmalat Sektörünün Sosyolojik Analizi* başlıklı, Niğde Üniversitesi Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen projenin verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Niğde Üniversitesine projeye verdiği destekten dolayı teşekkür ederim.

(**) Niğde Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

1. GİRİŞ

İnsanın sosyal bir varlık olduğu bilgisi sosyal bilimlerin özellikle de sosyolojinin sıkça vurgulama ihtiyacı duyduğu bir belirlemedir. İnsanın sosyal bir varlık olması ne demektir ve insan yaşamını ne şekilde etkilemektedir? İnsan doğumundan ölümüne kadar aile, arkadaş, komşu ya da başka diğer pek çok sosyal organizasyonla etkileşime girer. Bu etkileşim kaçınılmazdır. Etkileşim çift yönlü olarak işler, insan çevreden etkilendiği gibi kendisi de çevreyi etkiler (Göksu 2003:51). Bu etkileşimden iletişim adını verdiğimiz ilişkiler örüntüsü ortaya çıkar. İnsanların çevreye uyum sağlayabilmeleri için gerekli olan en önemli niteliklerden birisi iletişim becerisidir. İletişim insan ilişkilerinin temelidir. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler, arkadaş ilişkileri, işyerindeki ilişkiler ve çevreyle olan ilişkilerin korunması ve geliştirilmesi bireylerin karşılıklı çabasıyla mümkün olabilir.

Bireylerin çevreyle olan iletişimini etkileyen iç ve dış pek çok faktörün bulunduğunu görmekteyiz. Kişinin iletişim becerileri, sosyal ve kültürel faktörler, tarafların tutum ve değerleri, bilgi ve eğitim düzeyi, roller gibi faktörlerden etkilenir (Özgüven 2001:26). Bu faktörlerin olumlu olması halinde bireyler arasındaki iletişim de sağlıklı bir zeminde gerçekleşebilir. Bireyin aile fertleri ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerini etkileyen en önemli faktörlerden biri de çalışılan işidir. Bond, Galinsky ve Swanberg (1998:7) tarafından yapılan, işe ilişkin faktörlerin aile hayatına ve aile içi ilişkilerin de iş hayatına etkilerinin incelendiği bir araştırmada, işçilerin iş yaşamına ilişkin olumsuzlukların onların aileleriyle ve diğer insanlarla olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini belirlenmiştir. Söz konusu araştırmanın bazı bulgularının burada verilmesi yararlı olacaktır. Örneğin işçilerin %26'sı çok istediği halde işten kaynaklanan stres faktörleri nedeniyle eve düzgün bir moralle gidemediğini belirtmiştir. Yine işçilerin %28'i de işten kaynaklanan

olumsuzluklar nedeniyle, aile bireyleriyle ve çevresindeki diğer insanlarla iletişim kuracak enerjiyi kendisinde bulamadığını belirtmiştir. Joseph Pleck (1977) de, kadın ve erkeklerin iş ve ev yaşamına ilişkin rollerini incelediği araştırmasında, iş ve çalışma koşullarıyla aile bireyleri arasındaki ilişkilerin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediğini gösteren sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmamız örneğinde, yukarıda saydığımız bütün bu faktörlerin işçilerin aileleri ve sosyal çevreyle olan ilişkilerine ne yönde etkide bulunduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Bir insanın yakın sosyal çevresi olan ailesiyle ve uzak sosyal çevresi olan akraba, komşu ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin niteliği, o insanın mutluluğunun ya da mutsuzluğunun en önemli belirleyicileri arasında yer alır. Kişinin aile ve çevresiyle olan ilişkilerinin niteliğinin belirlenmesinde ise, o insanın gelir düzeyi ve çalıştığı işe ilişkin koşullar önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. En temel toplumsal kurumlardan biri olan ailenin insan yaşamındaki önemini ne denli büyük olduğu hemen herkesçe malumdur. Aile kurumu bireyin kendisini ve çevresini tanımaya başladığı, sosyal kuralların, kültürel değerlerin ve normların farkına varıldığı, kültürün öğrenildiği ve böylece yaşanan toplumla uyum ve bütünleşme sürecine girildiği önemli bir merkezdir. Ailenin kültürler arası farklılıklar göstermesi sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanabilir. Aile toplumun değerlerini ve normlarını sosyalizasyon süreci içinde fertlere aktararak davranışların uyumlu olmasında etkin bir role sahiptir. Bu noktada ailenin birey, toplum ve kültür arasında bir köprü işlevi gördüğü söylenebilir (Burcu 2007:187; Gökçe 1991:385). Aile kurumunun çeşitli kaynaklarda farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Ancak bütün bu tanımların ortak noktasının ailenin en temel toplumsal kurumlardan biri olduğuna yaptıkları vurgudur. Örneğin günümüzün önemli sosyologlarından biri olan Giddens (2000:148) aileyi, akrabalık bağlarıyla doğru-

dan birbirine bağlanmış olan ve yetişkin üyelerinin çocukların bakımından sorumlu olduğu bir grup olarak tanımlamıştır.

Aile insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Aile günümüzde hem eleştirilen hem de kendisinden övgüyle söz edilen bir kurum niteliğindedir. Ailenin niteliği onun eleştirilmesinde ya da övülmesinde belirleyici olmaktadır. Bireyleri arasındaki ilişkilerin sağlıklı olduğu aileler suç işlenmesini engelleyen, ahlakın temellerini sağlamlaştıran ve uygarlığın devam etmesini sağlayan işlevsel bir kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bireyleri arasındaki ilişkilerin sorunlu olduğu aileler kadınları baskı altında tutan, çocukları ezen ve bu nedenle olumsuz kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına neden olan bozuk işlev gören bir kuruma da dönüşebilmektedir (Poster 1989:23).

Türkiye’de ve dünyada yaşanmakta olan değişim süreci teknolojik ve ekonomik değişme ve gelişmelerle sınırlı kalmamış, sosyal ve kültürel alanları da etkilemiştir. Bu değişim ve gelişimden en çok etkilenen kurumlardan biri de kuşkusuz aile kurumu olmuştur. Aile bireyleri koruyan, sevgi ve güven duygusu veren, insan neslinin ve dolayısıyla da uygarlığın devamını sağlayan önemli bir kurumdur. Buna karşın aile, bireylerin şiddete maruz kaldığı, kadınların ve çocukların baskı altına alındığı, üyelerinin bedensel ve ruhsal bakımdan önemli zararlar gördüğü bir kuruma da dönüşebilmektedir. Ekonomik sorunlar, iş stresi, işsizlik, işsiz kalma korkusu ve sosyal izolasyon aile bireyleri arasında sorunlar yaşanmasında ve ailenin olumsuz bir yapıya bürünmesinde önemli rol oynamaktadır (Kitiş ve Şanlıoğlu Bilgici 2007:6; Marshall 1999:7).

Her toplumsal kurum gibi aile de toplumsal yapı içinde belirli işlevleri yerine getiren, toplumsal yapıyı oluşturan alt ve üst yapı kurumlarınca etkilenen ve aynı zamanda bu yapıları etkileyen bir kurumdur. Toplumsal bir kurum olan aile, toplumsal

yapı içindeki yerini bu gün de büyük ölçüde korumaktadır. Toplumsal yapı ile ailenin niteliği arasında güçlü bağlar vardır. Toplumsal yapı ve ilişkiler değişirken buna paralel olarak aile de değişmektedir. Aile toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve toplumun sosyal yapısına, değerlerine ve normlarına bağlıdır. Toplumsal değişme aynı zamanda ailenin temel işlevlerini de etkilemekte, dönüştürmekte ve bazı sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Karataş 2001; Kağıtçıbaşı 1998:106).

Araştırmamız özelinde üzerinde odaklandığımız işçi ailesi esas itibarıyla genel aile kavramından farklı olmayıp sadece bazı özelliklerinden dolayı bu ismi almıştır. İşçi ailesi çoğunlukla kırsal kökenli hane halkı reisinin yönettiği aile tipidir. Bir yanı sıra kırsal kesimde daha yaygın olan geleneksel geniş ailenin özelliklerini taşıırken, diğer taraftan yapısı itibarıyla anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısındadır. Çekirdek aile Batı’da Sanayi Devrimi’nin ardından ortaya çıkmıştır. Günümüz kent ailesi çekirdek aile özellikleri taşımaktadır. Geleneksel aileye göre işlevleri daha da daralmıştır. Sosyolog Parsons’ın ifadesiyle çekirdek aile uzmanlaşmış ailedir (Doğan 2000:175). İşçi ailesinde, erkek daha çok kol gücüne dayalı işler yapan mavi yakalı işçi pozisyonundadır. İşçi ailesi sınıfsal konumu itibarıyla orta sınıfın altında yer alır, karakteristik özellikleri alt sınıfa benzer ve ailede çalışan, çoğu zaman tek çalışan erkektir (Aydoğan 2001:61). İngiliz sosyolog Bernstein müstakil bir işçi ailesi kültürü olduğunu ileri sürmektedir. O işçi sınıfının ve buna bağlı olarak işçi ailesinin kültürünü kısıtlı ve ayrıntılı olarak nitelendirmektedir. Bu problemler sadece işçi ailesine özgü olmamakla birlikte, işçi ailesinde kadının başı kocasının içkisiyle, dayakla ve kocasının kendisini aldatma eğilimleriyle derttedir. Geleneksel kültür kalıplarının etkisiyle işçi ailesinde erkeğin otoriter bir yapıya bürünme olasılığı da yüksektir (Coltrane ve Collins 2001:174).

Daha çok kol emeğine dayalı işlerde çalışan ve mavi yakalılar olarak adlandırılan işçiler ücretlerin düşüklüğü, çalışma koşullarının olumsuzluğu ve işyerinde şeflerin kötü davranması nedeniyle strese girmektedirler. Bu da onların eşleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerine olumsuz etkiler yapmaktadır (Marshall 1999:374; Cherlin 2005:280). Aile içinde sorunlar yaşanmasına neden olan başlıca faktörlerin en önde gelen iki tanesinin şunlar olduğu görülmektedir. Birincisi evlilikte uyum bozuklukları, istenmeden yapılan evlilikler, eşlerin yetiştikleri ailelere ait tutumlar, inanç, değer, sosyal ve kültürel farklılıklar, cinsel uyumsuzluklar olarak ortaya çıkmaktadır. İkincisi ise ekonomik sorunlar, işsizlik ve maddi güçlüklerdir. Erkeğin evin dışında daha çok iş yaşamına ilişkin yaşadığı sorunlardan kaynaklanan baskı, gerilim, çaresizlik, güçsüzlük, öfke ve benzeri saldırgan duyguların evde aile üyelerine yansıtılması sonucu önemli sorunlar yaşanılması kaçınılmaz hale gelmektedir (Özgüven 2001:299; Cherlin 2005:307).

Aile içi ilişkileri yakından çözümlmek için bazı kavramlara başvurmak gerekir. Bu kavramların en önemlilerinden biri de güç kavramıdır. Bir toplumda bir grupta gücü elinde bulunduran toplumsal aktör, yaşadığı toplumsal birime egemen olur. Güç maddi ve manevi bazı kaynaklardan ileri gelebilir. Maddi gelire sahip olan eş aile içinde genellikle egemendir. Bu konuda çalışmayan eşin eşine bağımlı olması buna bir örnektir. Eğitim düzeyi de diğer bir güç kaynağıdır. Eğitim düzeyi düşük olan eş aile ile ilgili konularda karar verme söz konusu olduğunda, ikinci derecede söz sahibi olur. Aile içi ilişkilerin niteliğini belirleyen diğer bir etken de ailenin diğer toplumsal gruplarla, özellikle de akrabalık grubuyla olan ilişkileridir (Sayın 1991:538).

İşte bu noktada, aile kurumunun üstlendiği sorumluluklar paralelinde aile üyeleri arasındaki ilişkiler önem kazanmaktadır. Aile, toplumda informal ilişkilerin en yoğun olarak yaşandığı bir kurum ola-

rak ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiler başta üyelerinin ekonomik gereksinimlerinin karşılanmasından, sosyalleşme ile ilgili bilgilerin verilmesine, güven ve sevgi duygularının oluşturulmasına kadar oldukça geniş bir yelpaze içinde yer almaktadır. Aile üyelerinin cinsel, ekonomik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı bir kurumdur. Ailenin saydığımız bu fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için, tüm ihtiyaç alanlarında aksamadan yürüyen huzurlu bir ortama ihtiyaç vardır. Çeşitli faktörlerin aksamaması, beraberinde aile bireyleri arasında sorunlar yaşanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir (Öngel ve diğerleri 1997:37).

Niğde ilinde bulunan fabrika ve imalathanelerde çalışan işçilerin araştırma birimi olarak seçildiği bu çalışmada ücretlere, iş güvencesine, çalışma koşullarına ve sosyal haklara ilişkin yaşanan sorunların, işçilerin aile bireyleriyle ve akraba-arkadaş-komşu üçlüsünden oluşan sosyal çevreleriyle olan ilişkilerine yaptığı etkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın çalışma evrenini Niğde ilinde bulunan fabrika ve imalathanelerde çalışan işçiler oluşturmaktadır. Niğde Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü'nden 2006 yılında alınan verilere göre, Niğde ilinde resmen kayıtlı seksen dokuz tane fabrika ve imalathane faaliyet göstermektedir. Bu fabrika ve imalathanelerde 4925 kişi çalışmaktadır. Seksen dokuz işletmeden elli yedi tanesinde çalışan işçilerin yüzde onbeşi olan 654 işçi örneklem olarak belirlenmiş ve bunlara altmış sekiz sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Örneklem giren işçilerin 78 (%11,9) tanesi kadın, 576 (%88,1) tanesi ise erkek işçilerden oluşmaktadır. Örneklem alınan işçiler tesadüfi (rastlantısal) örneklem (Gökçe 1999:134) çerçevesinde seçilmiştir. Geriye kalan otuz iki işletmede farklı nedenler gerekçe gösterilerek işçilere anket formu uygulanmasına izin verilmemiştir. Elde edilen veriler SPSS paket

programında değerlendirilerek tablolar oluşturulmuş ve yorumlar yapılmıştır.

3. BULGULAR

Türkiye'deki çalışma yaşamına ilişkin sorunlar toplumsal yapının genel özelliklerinden bağımsız düşünülemez. Çalışma yaşamına ilişkin sorunlar bir yerde toplumsal yapı özelliklerinin de bir sonucudur. Bu verilerin de ışığında, araştırmanın bu bölümünde araştırma grubuna ilişkin bulgular iki başlık altında sunulmuştur. İlk olarak araştırma örneklemini oluşturan işçilere ve onların ailelerine ilişkin betimleyici bilgilere, ikinci olarak ise işçilerin ücretlerinin ve çalışma koşullarının aileleri ve çevreleriyle olan ilişkilerine yaptığı etkileri araştıran açıklayıcı bulgulara yer verilmiştir. Araştırma tüm Niğde imalat sektörünü kapsadığı için; tekstilden şekere, deriden çimentoya kadar farklı iş kollarından ve bünyesinde dört (un) işçi çalıştıranından 1320 (tekstil) işçi çalıştırana kadar farklı büyüklüklerdeki işletmelerden işçiler örnekleme dahil edilmiştir. Saha çalışması 2006 yılı Temmuz ve Ağustos aylarını kapsayan iki aylık dönemde yürütülmüştür.

3.1. İşçiler ve Ailelerine İlişkin Betimleyici Bilgiler

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya konu olan işçiler ve onların ailelerine ilişkin yaş, medeni durum, çocuk sayısı gibi demografik bulgulara; maaş, ev ya da araba sahipliği gibi ekonomik bulgulara; sosyal güvence, sendika gibi çalışma koşullarına ilişkin betimleyici bulgulara yer verilmiştir. Bu bilgilerin verilmesindeki amaç, araştırmaya konu ettiğimiz işçiler ve onların ailelerinin genel anlamda bir ekonomik ve sosyal profilinin çıkarılmasıdır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise, işçilerin ve ailelerinin bütün bu demografik özelliklerinin onların birbirleriyle ve sosyal çevreyle olan ilişkilerine nasıl bir etkide bulunduğu dair açıklayıcı bulgulara, hem erkek hem de kadın işçileri ayrı ayrı kapsayacak şekilde yer verilmiştir.

Tablo 1'de Niğde ilinde faaliyet gösteren fabrika ve imalathanelerde çalışan işçileri ve onların ailelerini tanımaya dönük betimleyici bilgilere yer verilmiştir. Tablodaki bazı dikkat çekici hususlara burada değinmek yararlı olacaktır. Çalışanların %88.1 gibi önemli bir kısmını erkek işçilerin oluşturduğu görülmektedir. Eşlerinin mesleğinin ne olduğuna dair verdikleri cevaplarda eşi ev hanımı olanların oranının daha da artarak %88,7 gibi yüksek bir orana ulaştığı görülmektedir. Türkiye'de yaygın olarak karımıza çıkan kadınların çalışma hayatının dışında kalması, araştırmamız örneğinde bir kere daha doğrulanmıştır. Kız ve erkek çocuklarının geleneksel rollere uygun olarak yetiştirilmesi, erkeklerin kadının ev dışında çalışmasına sıcak bakmaması ve bunlara ek olarak bazı işletmelerin evli kadınları çalıştırmaya sıcak bakmaması, bazılarının da bir süredir kadın işçi almaması sonucu, kadınlar büyük oranda çalışma yaşamının dışında kalmışlardır (Sayın 1991 :546). Tabloda işçilerin yaş dağılımına baktığımızda çalışanların %56.6'sının otuz yaş ve altındaki işçilerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya konu olan işletmelerin sahiplerinin erkek işçilerde askerliğini yapmamış olanları, kadınlar da ise bekar olanları istihdam etmeye özen göstermeleri nedeniyle, işçilerin yaş ortalamasının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kırk yaş üzerindeki işçilerin oranının da (%16.6) oldukça düşük oluşu dikkatlerden kaçmamaktadır. İşçi ailelerinde kadınların eğitim düzeyinin düşük olması tabloda dikkat çeken konulardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. İşçilerin büyük bölümünün erkeklerden oluşması nedeniyle, eğitim düzeyi düşük olanların kadınlar olduğu görülmektedir. Tabloda işçilerin eşleriyle hangi yolla evlendikleri incelendiğinde, görücü usulüyle evliliklerin erkeklerde (55,7) kadınlara (41,2) göre daha yaygın olduğu görülmektedir. Tabloda en çok dikkat çeken bulgulardan birinin de işçilerin ücretleri olduğu görülmektedir. Kadın işçilerin %80,5'i erkek işçilerin ise %47.1'i 400 YTL ve altında bir ücretle çalışmaktadır. Pek çok konuda

Tablo 1. İşçi Ailesine İlişkin Betimleyici Bulgular

Yaş	Kadın		Erkek			Kadın		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%		Sayı	%	Sayı	%
15-20	15	19,2	108	18,8	Maaş				
21-25	11	14,2	81	14	701-800	-	-	11	3,9
26-30	18	23	137	23,7	801-900	-	-	6	2,2
31-35	11	14,2	78	13,5	901+	1	2,7	7	2,4
36-40	11	14,2	78	13,5	Çalışma Süresi (Yıl)				
41-45	9	11,4	65	11,2	1-5	55	75,3	274	52,8
46+	3	3,8	29	5,4	6-10	7	9,5	112	21,6
Medeni Durum					11-15	2	2,7	20	3,8
Bekar	41	53,9	98	17,5	16-20	3	4,2	55	10,6
Evli	31	40,7	455	81,5	21+	6	8,3	57	11,2
Boşanmış	4	5,4	5	1	Sosyal Güvence				
Eğitim Durumu					Var	62	91,1	466	92,2
İlkokul	11	14,3	174	30,4	Yok	6	8,9	39	7,8
Ortaokul	10	13	85	14,8	Sendika				
Düz Lise	19	24,7	66	11,5	Var	7	26,9	165	47,7
Meslek L.	19	24,7	178	31,1	Yok	19	73,1	181	52,3
Üniversite	18	23,4	70	12,2	Aile Desteği				
Eşin Eğitimi					Var	21	37,5	180	35,3
İlkokul	Yok	20,7	250	59,8	Yok	35	62,5	329	64,7
Ortaokul	2	6,9	57	13,6	Ailedeki Birey Sayısı				
Düz Lise	5	17,2	59	14,1	İki	9	12,4	38	7,4
Meslek L.	10	34,5	33	7,9	Üç	21	28,7	148	29,2
Üniversite	6	20,7	19	4,5	Dört	20	27,4	152	30
Eşin Mesleği					Beş	10	13,6	116	22,8
Ev Hanımı	-	-	350	87,7	Altı	6	8,3	34	6,8
İşçi	16	69,5	22	5,5	Yedi ve üstü	7	9,6	19	3,8
Memur	7	30,5	27	6,8	Aile Yapısı				
Evlenme Biçimi					Çekirdek	65	91,5	444	78,4
Görücüyle	14	41,2	255	55,7	Geniş	6	8,5	49	10
Tanışmayla	20	58,8	203	44,3	Borç				
Ev Sahipliği					Var	57	75	445	78,4
Kendisinin	23	32	245	46,4	Yok	19	25	122	21,6
Kira	27	37,5	204	38,6	Tatil				
Anne-Babanın	22	30,5	79	15	Yapıyorum	21	30,8	90	17,7
Maaş					Yapamıyorum	47	69,2	419	82,3
300-	4	11,1	8	2,9	İşyerindeki Sorunlar				
301-400	25	69,4	124	44,2	Çalışma şartları	19	67,8	92	43,1
401-500	3	8,3	75	26,6	Ücret	6	21,4	115	32,3
501-600	2	5,5	37	13,2	İş güvencesi	3	10,8	52	24,4
601-700	1	2,7	13	4,6					

olduğu gibi ücret konusunda da kadınlarla erkekler arasında kadınların aleyhine önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Türk Harb-İş Sendikası'nın Ekim 2007'de açıkladığı verilere göre Türkiye'de dört kişilik bir aile için yoksulluk sınırı 1980 YTL açlık sınırı ise 655 YTL'dir. Bu verilere göre araştırmamıza konu olan Niğde'deki işletmelerde çalışan işçilerin tamamına yakını yoksulluk sınırının altında, %82'si ise açlık sınırının altında bir ücretle çalışmaktadırlar. Ücretlerin düşüklüğünün doğal sonucu olsa gerek erkek işçilerin %78,4'ü, kadın işçilerin ise %75'i borçlu olduklarını belirtmişlerdir. Kadın işçilerin %21,4'ü, erkek işçilerin ise %32,3'ü işe ilişkin en önemli sorunlarının ücretlerin düşüklüğü olduğunu belirtirken, kadın işçilerin %69,2'si, erkek işçilerinse %82,3 gibi önemli bir oranı tatil yapamadıklarını belirtmişlerdir. Yine düşük ücretlere bağlı olsa gerek, kadın işçilerin %37,5'i, erkek işçilerin ise %35,3'ü ailelerinden parasal destek alma ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Aileden alınan desteğin işçi ailelerinin ekonomik sorunlarla mücadele etme stratejilerinin önemli bir ayağını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Tablo incelendiğinde göze çarpan dikkat çekici bir diğer bulgu ise, işçilerin fabrikalardaki çalışma sürelerinin düşük olmasıdır. İşletmelerin zaman zaman doldur boşalt yaparak işçileri yenilemesi ve diğer bazı istihdam politikaları işçilerin bir işletmede uzun süreli çalışmasını ve oradan emekli olmasını engellemektedir. Kadın işçilerin %75,3'ü, erkek işçilerin ise %52,8'i beş yıl ve daha az süredir çalışmaktadır. On beş yılın üzerinde çalışan erkek işçilerin oranı %10,6 iken kadınlarda bu oran daha da düşerek %4,2'ye düşmüştür. Tablodan işçi ailelerinin birey sayılarına baktığımızda, ailelerin %82,1'inin iki ile beş arasında değişen bireyden oluştuğu görülmektedir. Ailelerin %91,6'sını anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aileler oluşturmaktadır. Bu bulgu da giriş bölümünde belirttiğimiz işçi ailesinin yapı itibarıyla çekirdek aile olduğu yönündeki teorik bilgiyi doğrulamaktadır.

İşçiler ve ailelerine ilişkin yukarıda verdiğimiz betimleyici bilgilerin ardından araştırmamızın bu bölümünde düşük ücret, iş güvencesinden yoksunluk, işyerindeki çalışma koşulları ve işe ilişkin diğer sorunların işçilerin aileleriyle ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerine nasıl bir etkide bulunduğu irdelenmiştir.

3.2. Ücret, Çalışma Koşulları ve İlişkilere İlişkin Açıklayıcı Bulgular

3.2.1. İşçilerin Eşleriyle Olan İlişkileri

İki kişinin karşılıklı etkileşiminden meydana gelen ve birincil grup olma özelliği gösteren ailede eşler arasındaki ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Eşler arasındaki ilişkilerin niteliği, ailenin diğer bireylerini de doğrudan etkilemektedir. Eşler arasında uyumlu ilişkilerin olduğu ailelerde hem eşler hem de çocuklar mutlu bir yaşam sürmekte ve hayattan daha fazla doyum sağlamaktadırlar. Eşlerin bireysel özelliklerinin yanında çevresel faktörler de eşler arasındaki uyumun ya da uyumsuzluğun nedeni olabilmektedir. İş kaynaklı stres eşler arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir (Özgülven 2001:29). Bu belirlemeden hareketle, araştırmamızın bu aşamasında, işçi ailelerinde eşler arasındaki ilişkilerin niteliğinin belirlenmesi ve ekonomik faktörlerin ve çalışma yaşamına ilişkin koşulların eşler arasındaki ilişkilere nasıl bir etkide bulunduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

İşçilere ilişkin betimleyici bilgileri verirken işçilerin ücretlerinin düşüklüğünü, iş güvencesinin olmamasını ve çalışma koşullarına ilişkin olumsuzlukları işlerine ilişkin en önemli sorunlar olarak ortaya koyduklarını belirlemiştik (bkz. Tablo 1). Bu aşamada işe ilişkin bu faktörlerin işçilerin eşleriyle olan ilişkilerine nasıl bir etki yaptığı belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 2 incelendiğinde erkek işçilerin eşleriyle olan ilişkilerinde sorun yaratan en önemli faktör olarak ekonomik problemleri (%54,3) gösterdikleri görülmektedir. Ekonomik sorunlar erkek iş-

Tablo 2. Eşler Arasındaki İlişkiler

Eşle kavga etme sıklığı	Kadın		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	9	30	131	29
Ara sıra	20	66,6	297	66
Sık sık	1	3,4	11	2,5
Her zaman			11	2,5
Eşle kavga etme nedenleri				
Ekonomik sorunlar	3	16,6	119	54,3
Eşlerin aileleri	2	11,1	16	7,3
Çocukların sorunları	7	38,8	27	12,3
Sorumsuz davranışlar	3	16,6	16	7,3
Kıskançlık	2	11,1	7	3,1
Fikir uyuşmazlıkları	1	5,8	34	15,7
Ailenin en önemli problemleri				
Ekonomik sorunlar	16	66,6	234	75,9
Çocukların eğitimi	4	16,6	21	6,8
Sağlık sorunları	2	8,3	22	7,1
Ev sahibi olamama	-		27	8,7
Araba sahibi olamama	2	8,5	4	1,5
Eşin çalışması konusundaki düşünceler				
Eşimin çalışmasına karşıyım	5	6,8	266	49,6
Eşimin çalışmasına karşı değilim	68	93,2	270	50,4
Eşle fikir alış verişinde bulunma				
Hiç	-	-	43	9,5
Ara sıra	7	22,5	242	53,6
Sık sık	1	3,2	33	7,3
Her zaman	23	74,3	133	29,9

çilerde birinci sorun başlığı olarak ortaya çıkarken, kadınlarda ise ikinci önemli sorun başlığı olarak belirtilmiştir. Kadın işçilerle erkek işçiler arasındaki bu farklılaşma oldukça manidardır. Çünkü kadının gelir getiren bir işte çalıştığı ailelerde, sadece erkeğin çalıştığı ailelere göre ekonomik sorunların biraz daha azaldığı görülmektedir. İşçilerin gerek eşleriyle kavga nedenlerinin neler olduğu sorusu-

na verdikleri cevaplar, gerekse ailenin en önemli probleminin ne olduğu sorusuna verdikleri cevaplar bizi bu yargıya ulaştırmaktadır. Arada bir miktar fark olmakla birlikte gerek kadın (%66,6) gerekse erkek (%75,9) işçiler ailenin en önemli probleminin de geçim sıkıntısı olduğunu belirtmişlerdir. Aileler bu denli ekonomik sorunlar yaşarken, erkek işçilerin önemli bir oranının (%49,6) eşinin çalışmasını

istemediğini belirtmesi oldukça anlamlı bulunmuştur. Bunu Türk toplum ve aile yapısına özgü, kadını daha çok ev kadını olarak tasarlayan ataerkil anlayışla açıklamak mümkündür. İşçiler ekonomik sorunlarla boğuşmayı eşlerinin çalışmasına tercih etmektedirler. Kadının çalışmak istemesi eşinin ona karşı şiddet uygulamasının bir nedeni olarak da ortaya çıkmaktadır (Ekizceleroğlu ve Zeyrekli 2007:65; Kocacık 2004:46). Kadın annelik rolüyle özdeşleştirilmektedir. Bu yapıda erkek aile reisi sayılmakta, eş ve çocuklar üzerinde baba belirleyici olmakta, kadın kocasının kendisine hazırladığı imkanlar ölçüsünde evi çekip çevirmektedir. Ailede erkek merkezi ve imtiyazlı bir konumdayken, kadın bekar olduğu dönemde babası ve erkek kardeşlerine, evlenince kocasına, dul kalırsa da erkek çocuğuna bağlı olan bir statü ve konumda yer almaktadır (Ertürk 2007:91; Meriç 1991:438). Türk toplumunda çocuk çok önemli bir yere sahiptir. Çocuğa verilen önem sadece çocuğa verilen önemle sınırlı kalmayıp, erkek çocuğun kız çocuğa tercih edildiği bir anlayışı da beraberinde getirmektedir (Burcu 2007:194).

İşçilerin eşleriyle yaşadıkları en önemli sorun başlıklarından biri de eşlerin aileleri (%10,9) olarak ortaya çıkmaktadır. Kanımızca bu sorunun yoğun olarak yaşanmasında Türk ailesinin kendine özgü nitelikleri etkili olmaktadır. Çocuklar evlenip evden ayrılırsalar dahi, anne-babalar temelde iyi niyetle de olsa çocuklarının aile yaşamına müdahale etmek istemekte, bu da eşler arasında sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir (Yasa 1990:137). Bazı durumlarda da çocuklar evlense dahi ekonomik sorunlar nedeniyle ailelerine bağımlı olmaktan kurtulamamakta, bu da beraberinde eşler arası ilişkilere anne-babanın müdahalesini beraberinde getirmektedir. Nitekim kendisiyle görüşme yaptığımız işçilerden birinin söyledikleri bu savımızı destekleyici niteliktedir. Söz konusu işçi kira vermemek için anne-babasıyla birlikte oturduklarını ve kendisini ve eşini ilgilendiren pek çok kararın alınmasında anne-babasının belirleyici olduğunu belirtmiştir.

Tabloda ortaya çıkan verilerden hareket ettiğimizde eşler arasında iletişim sorunlarının da azımsanmayacak boyutlarda olduğu görülmektedir. Erkek işçilerin sadece %29,9'u eşiyile her zaman sağlıklı iletişim kurabildiğini belirtmiştir. Bu da erkek işçilerin işe ilişkin yaşadıkları sorunların eşleriyle olan ilişkilerine önemli boyutlarda olumsuz etkiler yaptığının bir başka göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşlerin iş ve sosyal çevreye ilişkin yaşadıkları olumsuzluklar onları sağlıklı olmayan bir iletişim türü olan savunucu iletişime yönlendirmektedir. Savunucu iletişim karşındaki insanı anlamaya yönelik olmayıp, daha çok yargılamaya yöneliktir. Savunma özelliği arttıkça iletişimde verimin düştüğü, tarafların birbirlerini anlamakta zorlandıkları görülmektedir (Cüceloğlu 2000:154).

3.2.2. İşçi Ailesinin Çocuklarıyla Olan İlişkileri

Ailenin en önemli işlevlerinden biri de çocuk ya da çocuklar dünyaya getirerek, insan neslinin ve dolayısıyla da uygarlığın devam etmesini sağlamaktır. Toplumun gelişme potansiyelinin en önemli unsurunu oluşturan genç nüfusun bireyleri arasındaki ilişkilerin sağlıklı olduğu bir ailede yetişmesi, nitelikli bir eğitim alması, toplumun ondan talep ettiği becerilerle donanması, üretken ve verimli olması toplumların geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda gencin toplumsal hayata hazırlandığı en önemli ve en temel birim olarak aile kurumu ortaya çıkmaktadır. Aile çocuğun sağlıklı bir çevrede yaşamasını, kendini istediği ve yatkın olduğu alanlarda özgürce yetiştirebilmesini, inisiyatif alabilen, katılımcı, kendisiyle ve diğer insanlarla barışık bir kişilik kazanmasını sağlayıcı bir işlev yerine getirmekle yükümlüdür (Clark 1984:1; Makro 1997:3). Bu çerçevede araştırma kapsamına giren işçi ailelerinde anne-baba çocuk ilişkilerinin nasıl bir nitelik gösterdiği ve işçilerin işlerine ilişkin yaşadıkları olumsuzlukların çocuklarıyla olan ilişkilerine ne türden etkiler yaptığı Tablo 3'teki veriler ışığında irdelenmiştir.

Tablo 3. Çocuklarla Olan İlişkiler

Çocukla sağlıklı iletişim kurabilme	Kadın		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	3	10,7	118	30
Ara sıra	16	57,2	214	54,2
Sık sık	2	7,1	15	3,8
Her zaman	7	25	47	12
Çocuğa dayak atma				
Hiç	18	53	271	63,1
Ara sıra	11	32,3	123	28,6
Sık sık	5	14,7	34	7,9
Her zaman	-	-	1	0,4
Çocuklarla anlaşmazlık konuları				
Dersler ve okul	9	41	91	42
Yaramazlık	2	9	62	28,5
Dağınıklık	2	9	9	4,2
Yoktan anlamama	9	41	55	25,3
Çocuklarla sosyal faaliyette bulunma				
Hiç	7	18,4	162	35,6
Ara sıra	5	65,7	274	60,2
Sık sık	1	13,1	9	2
Her zaman		2,8	10	2,2

Tablo 3 incelendiğinde işçilerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde de önemli sorunlar yaşandıkları gözlenmektedir. Tıpkı eşle olan ilişkilerde olduğu gibi çocuklarla olan ilişkilerde de iletişimsizliğin önemli bir sorun başlığı olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Çocuklarıyla her zaman sağlıklı iletişim kurabildiğini söyleyenlerin oranı kadın işçilerde %25'lik bir orana sahipken, erkek işçilerde, diğer pek çok sorun başlığında olduğu gibi, sadece %12 gibi düşük bir orana sahiptir. İşçi ailelerinde

dayağın çocukların eğitiminde hala bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Kadın işçilerin %47'si, erkek işçilerin ise %36,9'u zaman zaman da olsa çocuklarına dayak attıklarını belirtmişlerdir. İşçi ailelerinde çocuklarla en önemli anlaşmazlık konularından birini çocukların dersleri ve okul başarıları oluşturmaktadır. İşçiler çocuklarının kendi yaşadıkları sorunları yaşamamaları için okumaları gerektiğini düşünmektedirler. Onlara göre çocukları ancak iyi bir eğitim alarak toplumda daha iyi

bir konuma gelebileceklerdir. İşçi ailelerinde ücretlerin düşüklüğünün neden olduğu ekonomik sorunlara bağlı olarak ailelerle çocuklar arasında sorunlar yaşanmaktadır. İşçilerin önemli bir bölümü çocuklarıyla yaşadıkları en önemli sorunlardan birinin çocukların bitmek tükenmek bilmez istekleri olduğunu söylemişlerdir. Bu oran kadın işçilerde %41 erkek işçilerde ise %25,3 olarak gerçekleşmiştir. Çocuklarının makul ve yerinde taleplerini karşılayamamak işçiler açısından önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ailede bireyler arasında iletişimi artırıcı faktörlerden biri de aile fertlerinin birlikte yaptıkları etkinliklerdir. Ne var ki işçi ailesi

sinemaya, tiyatroya ya da buna benzer etkinlikleri pek fazla gerçekleştirememektedir. Erkek işçilerin %95,8'i, kadın işçilerinse %84'ü bu tür faaliyetleri ya hiç gerçekleştirememekte ya da çok nadir olarak gerçekleştirebilmektedir.

3.2.3. İşçi Ailesinin Akraba, Arkadaş ve Komşularla Olan İlişkileri

İnsanın sosyal bir varlık olduğu gerçeği onun çevresinde bulunan insanlarla ilişkide bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Akrabalar, komşular ve arkadaşlar sosyal ilişkiler ağıımız içinde en çok iletişimde bulunduğumuz insanlar olarak ortaya

Tablo 4. Akraba, Arkadaş ve Komşularla Olan İlişkiler

Kendi akrabalarıyla görüşme sıklığı	Kadın		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	1	1,8	32	6
Ara sıra	37	69,8	357	67
Sık sık	13	24,5	79	15
Her zaman	2	3,9	64	12
Eşin akrabalarıyla görüşme sıklığı				
Hiç	1	3,1	31	7
Ara sıra	22	66,7	322	70,4
Sık sık	5	15,1	52	11,3
Her zaman	5	15,1	52	11,3
Komşularla ilişkiler				
Hiç görüşmüyoruz	8	13	54	12
Ara sıra görüşüyoruz	51	82,2	376	84,2
Sık sık görüşüyoruz	1	1,6	1	0,3
Her zaman görüşüyoruz	2	3,2	16	3,5
İş arkadaşlarıyla ilişkiler				
İyi	-	-	24	5
Kısmen iyi	9	15,2	57	11,8
İlişkim yok	12	20,3	90	18,6
Kötü	38	64,5	311	64,6

çıkılmaktadırlar. Toplum içinde yaşamanın doğal sonucu olarak insan, günlük yaşantısının çeşitli dilimlerinde çeşitli roller üstlenir ve o rollere uygun davranışlarda bulunur. Bunlar toplum tarafından verilmiş rollerdir. Bu rollerin içselleştirilmesi çevresel faktörlerin etkisiyle olmaktadır (Sezal 2003:144). Sosyal bir varlık olarak birey, hayatını devam ettirebilmek için gerekli ihtiyaçların tatmini yanında, toplum nazarındaki itibarını, yani sosyal ilişkiler ağı içinde sahip olduğu statüsünü yükseltme hedefine de yönelmiştir. Gelir düzeyi, eğitim ve meslek sosyal statünün en önemli belirleyicileri arasındadır (Dikeçligil ve diğerleri 1998:1). Bireyin mesleği, kazancı ve yaptığı işin toplum nezdindeki saygınlığı onun sosyal çevresiyle olan ilişkilerine önemli ölçüde etki etmektedir. Toplumca yüksek saygınlık atfedilen, prestijli ve yüksek kazançlı işlerde çalışan bireyler, çevreleriyle olan ilişkilerinde avantajlı bir konum elde etmektedirler. Düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışan insanlar için bu durum sosyal çevreyle olan ilişkilerinde olumsuz etkiler yapabilmektedir. Bu belirlemeden hareketle aşağıda, araştırma kapsamındaki çoğunluğu düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışan işçilerin ve onların ailelerinin sosyal çevreleriyle ilişkilerinin ne türden bir özellik gösterdiği araştırılmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde, işçi ailelerinin gerek kendi akrabalarıyla gerekse eşlerinin akrabalarıyla olan ilişkileri nitelik itibarıyla benzerlik gösterdiği ve her iki tarafla da ilişkilerin mesafeli olduğu görülmektedir. Gerek kadın gerekse erkek işçilerde akrabalarıyla düzenli ve sürekli olarak görüştüğünü söyleyenlerin oranı düşüktür. Kendi akrabaları ve eşin akrabalarıyla görüşme sıklığı oransal olarak birbirine yakın ve oldukça düşüktür. Komşularla olan ilişkilerde de durumun akrabalarla olan ilişkilerden farklı olmadığı görülmektedir. Kadın işçilerin %4,8'i erkek işçilerinse %3,8'i komşularıyla düzenli olarak görüştiklerini ve sağlıklı ilişkileri olduğunu belirtmişlerdir. İşçilerin iş arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde de sorunlar olduğu görülmektedir.

Kadın işçilerin %64,5'i, erkek işçilerinse %64,6'sı iş arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin sorunlu olduğunu belirtmişlerdir.

4. SONUÇ

Genel aile kurumunun bir alt birimi niteliğinde olan işçi ailesi, yaşam tarzı itibarıyla geleneksel ataerkil ailenin özelliklerini gösterirken, yapı itibarıyla anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile karakterindedir. İşçi ailesinde erkek aile reisi konumunda olup, ailede sadece erkek gelir getiren bir işte çalışmakta, kadın ise ev hanımı olarak evde evin işleriyle ve çocuklarla ilgilenmektedir. İşçi ailesinde gerek erkek gerekse eşinin eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu, erkeğin düşük ücretli ve daha çok kas gücüne dayalı niteliksiz işlerde çalıştığı görülmektedir.

Düşük ücret ve işyeri koşullarına ilişkin sorunların işçi ailelerinin aile içi ve sosyal çevreyle olan ilişkilerine etkilerini inceleme konusu yaptığımız bu araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda büyük oranda işçi ailesine ilişkin kuramsal bilgilere paralel sonuçlara ulaşılmıştır. İşçiler düşük ücretle, iş güvencesinden yoksun olarak çalışmakta ve işyerinde pek çok olumsuzlukla kar karşıya bulunmaktadır. İşçilerin büyük bölümünün (%92) aylık kazançları açlık sınırı olan 655 YTL'nin altındadır. İşçiler ve eşlerinin eğitim düzeyleri de oldukça düşüktür. İşçi ailesi aile bireyleri arasındaki ilişkiler açısından geleneksel ataerkil ailenin özelliklerini göstermekte, erkek ailenin reisi olarak algılanmakta ve erkek eşi ve çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanmaktadır. Ancak aileler yapı itibarıyla anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile niteliğindedirler. İşçi ailelerinin büyük bölümü (%83) ekonomik sorunlar nedeniyle tatil yapamamaktadırlar. İşçilerin büyük bölümü (%59,5) ekonomik ve sosyal haklarını savunacak olan bir sendikal örgütlenmeye sahip değillerdir. İşçi aileleri arasında borçlu olanların oranı oldukça yüksek

bir yüzdeye sahiptir (76,8). İşçi aileleri ekonomik sorunlarla baş edebilmek için ailelerinden parasal destek almaktadırlar.

Bütün bu saydığımız olumsuzluklar işçi ailesinin fertleri arasında sorunlara yol açmaktadır. Gerek eşler kendi aralarında, gerek çocuklarıyla ve gerekse akraba, komşu ve arkadaşlardan oluşan sosyal çevreyle iletişim sorunları yaşamaktadırlar. Eşler arasında yaşanan olumsuzlukların en önemli nedeni olarak ekonomik sorunlar (%49,7) görülmektedir. Çocuklar ve eşlerin aileleri, eşler arasında yaşanan sorunların diğer önemli nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır. Aileler ailedeki en önemli problem olarak geçim sıkıntısını (%77,1) ileri sürmüşlerdir. Ailenin yaşadığı ekonomik sorunlara rağmen işçiler ataerkil gelenek nedeniyle eşlerinin çalışmasına karşı çıkmaktadırlar. İşçi ailelerinde eşlerin önemli bir kısmı (%67,7) farklı sıklıklarla da olsa eşyle iletişim sorunları yaşadık-

larını belirtmişlerdir. Aileler çocuklarıyla olan ilişkilerinde de iletişim sorunları yaşamaktadırlar. Özellikle babalar çocuklarıyla çok az birlikte olmakta, onlarla bir takım sosyal etkinliklerde bulunamamaktadır. Akraba, komşu ve arkadaşlardan oluşan sosyal çevreyle olan ilişkilerin de oldukça sorunlu ve mesafeli olduğu görülmektedir. Gerek erkeğin (%11,3) gerekse kadının akrabalarıyla (%11,6) düzenli görüşme oranı oldukça düşüktür.

Sonuç itibarıyla ekonomik ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlar, işçi ailelerinin aile içi ve sosyal çevreyle olan ilişkilerine olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu olumsuzlukların azaltılabilmesi için işçilerin gelir düzeylerinin yükselmesi ve işe ilişkin olumsuz çalışma koşullarının düzeltilmesi gerekmektedir. Bunun yanında kadınların çalışma yaşamına katılması ve aileye gelir getirmesi de işçi ailelerinin gelir düzeylerinin yükselmesi ve ilişkilerin daha sağlıklı bir zemine oturması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, F. (2001). "Endüstrileşme Sürecinde İşçi Ailesinin Sosyolojik Çözümlemesi", Dünyada ve Türkiye'de Farklılaşma Çatışma Bütünleşme, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını.
- Bond, J.T., Galinsky, E. ve Swanberg, J.E. (1998). "The 1997 National Study of the Changing Work Force", <http://familiesandwork.org/pdf>.
- Burcu, E. (2007). "Aile Kültür İlişkisi Çerçevesinde Türk Ailesinde Çocuğun Cinsiyetinin Önemi", Prof.Dr. Ninat Nirun'a Armağan, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Cherlin, A.J. (2005). "Public and Private Families: An Introduction", New York: McGraw-Hill.
- Clark, R.M. (1984). "Family Life and School Achievement", USA: The University of Chicago Press.
- Coltrane, S. ve Collins, R. (2001). "Sociology of Marriage and the Family", USA: Wadsworth/Thomson Learning.
- Cüceloğlu, D. (2000). "Yeniden İnsan İnsana", İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dikeçligil, B. ve diğerleri. (1998). "Metropolde Kariyer Meslekleri ve Aile Yapısı Temelinde Yaşama Tarzları", Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Doğan, İsmail M. (2000). "Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar", İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Ekizceleroğlu, R. ve Zeyrekli, S. (2007). "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları", Kadın Çalışmaları Dergisi, 2 (4), s.64-71.
- Ertürk, Y. (2007). İleriye Bir Adım Daha Atabilme Cesaretini Göstermemiz Gerek", Kadın Çalışmaları Dergisi, 2 (4), s.87-94.
- Giddens, A. (2000). "Sosyoloji", Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gökçe, B. (1991). "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", Aile Yazıları 4, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Gökçe, B. (1999). "Toplumsal Bilimlerde Araştırma", Ankara: Savaş Yayınevi.
- Göksu, T. (2003). "Toplumsal Psikoloji", Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). "Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında Aile ve İnsan", İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karataş, K. (2001). "Toplumsal Değişme ve Aile", Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt 12, Sayı 2.
- Kitiş, Y. ve S. Ş. Bilgici (2007). "Bir Aile İçerisinde Şiddet Olgusu; Sır Tutma İlkesi ile Şiddeti İhbar Etme Yükümlülüğü Arasındaki Etik İkilem", Aile ve Toplum, Cilt 3, Sayı 11, www.aile.gov.tr.
- Kocacık, F. (2004). "Aile İçerisinde İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet: Türkiye'den Örnekler", Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Makro A.Ş. (1997). "Türk Ailesinde Adolesanların Sorunları", Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Marshall, G. (1999). "Sosyoloji Sözlüğü", Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meriç, Ü. (1991). "İslamda Aile", Aile Yazıları 2, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Öngel, E. ve Diğerleri (1997). "Yüksek Enflasyonun Aile İçerisinde İlişkiler Üzerinde Etkisi", Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara:1997.
- Özgüven, İ.E. (2001). "Ailede İletişim ve Yaşam", PD-REM Yayınları, Ankara:2001.
- Pleck, J.H. (1977). "The Work-family Role System", Social Problems, Vol. 24, No 4, 417-427.
- Poster, M. (1989). "Eleştirel Aile Kuramı", İstanbul: Ayrintı Yayınevi.
- Sayın, Ö. (1991), "Aile İçerisinde İlişkilerin Birey ve Toplum Boyutunda Çözümlemesi", Aile Yazıları 4, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.
- Sezal, İ. (2003). "Sosyolojiye Giriş", Ankara: Martı Yayınevi.
- Türk Harb-İş (2007). "Aç Kalmamak İçin 655,17 YTL Gerekiyor", SEPAM Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması, <http://www.harb-is.org.tr>.
- Yasa, İ. (1990). "Gecekondu Ailesi", Aile Yazıları 1, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.